

'Quickscan natuurtoets Ligweide en Alfallocatie, Hardenberg'

*Inventarisatie en beoordeling van natuurwaarden
in het kader van natuurwet- en regelgeving*

Colofon

Titel: **'Quickscan natuurtoets Ligweide en Alfalocatie, Hardenberg'**

Subtitel: Inventarisatie en beoordeling van natuurwaarden in het kader van natuurwet- en regelgeving

Projectcode: 11-180

Status: Definitief

Datum: 28 juli 2011

Auteur: Ing. J.G. (Janneke) Lindenholz

Veldonderzoek: Ing. J.G. (Janneke) Lindenholz

Eindredactie: Drs. I. (Iwan) Veeman

Opdrachtgever: Dhr. N. Stam

Contactpersoon: Gemeente Hardenberg

EcoGroen Advies BV
Postbus 625
8000 AP Zwolle

T: 038 423 64 64

F: 038 423 64 65

I: www.ecogroen.nl

© EcoGroen Advies (2011)

Alles uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt mits onder vermelding van de bron:

Lindenholz J.G. (2011). 'Quickscan natuurtoets Ligweide en Alfalocatie, Hardenberg; Inventarisatie en beoordeling van natuurwaarden in het kader van natuurwet- en regelgeving. Rapport 11-180. EcoGroen Advies, Zwolle.

Inhoud

Samenvatting en conclusies

1	Inleiding	1
1.1	Aanleiding en doelstelling	1
1.2	Situatie.....	1
1.3	Algemene opzet.....	2
2	Gebiedsgerichte natuurbescherming	3
2.1	Inleiding	3
2.2	Natuurbeschermingswet	3
2.3	Nota Ruimte.....	3
3	Flora en fauna van het onderzoeksgebied	5
3.1	Wettelijk kader	5
3.2	Onderzoeksmethode	5
3.3	Flora	6
3.4	Vleermuizen.....	6
3.5	Grondgebonden zoogdieren	7
3.6	Broedvogels.....	7
3.7	Overige soorten	8
4	Geraadpleegde bronnen	10

Bijlagen

I - Wettelijk kader

II - Inventarisatiekaart broedvogelonderzoek 2010

III - Huisvesting Huismus

Samenvatting en conclusies

Aanleiding en doelstelling

In opdracht van gemeente Hardenberg (contactpersoon dhr. N. Stam) heeft EcoGroen Advies BV een quickscan natuurtoets uitgevoerd ten behoeve van de beoogde herontwikkeling van de Ligweide en de Alfa locatie ter hoogte van de Kruserbrink in Hardenberg.

De Flora- en faunawet en de Natuurbeschermingswet verplichten vooraf te toetsen of ruimtelijke ingrepen of activiteiten niet conflicteren met aanwezige beschermde plant- en diersoorten en habitats. In het voorliggende onderzoek worden de consequenties in beeld gebracht van de ruimtelijke ingrepen en vindt toetsing plaats aan de Flora- en faunawet en vigerende gebiedsgerichte natuurbescherming.

Gebiedsgerichte natuurbescherming

Op basis van de aard van de ruimtelijke ingrepen kan geconcludeerd worden dat deze geen negatieve effecten hebben op de in de omgeving aanwezige Natura 2000-gebieden, Beschermde Natuurmonumenten, EHS-gebieden en door de provincie aangeduide gebieden met natuurwaarden buiten de EHS.

Aangetroffen en te verwachten soorten

- In het plangebied zijn potentiële vaste verblijfplaatsen voor vleermuizen aangetroffen in de bebouwing. Tijdens nachtelijk vleermuizenonderzoek in 2010 zijn hier geen verblijfplaatsen van vleermuizen aangetroffen. De voorgenomen plannen hebben geen nadelige gevolgen op vlieg- en/of jachtroutes en foeragerende vleermuizen;
- Verspreid in het plangebied zijn vaste verblijfplaatsen van enkele algemeen voorkomende, laag beschermde, zoogdiersoorten te verwachten. Verblijfplaatsen van zwaarder beschermde zoogdiersoorten worden niet verwacht;
- In de bebouwing zijn in 2010 vijf broedparen van Huismus (broedvogel met jaarrond beschermde nestplaats) aangetroffen. Daarnaast is tijdens veldonderzoek in 2011 vastgesteld dat enkele (in 2010 geplaatste) mussenflats in gebruik zijn door Huismus. Andere broedvogels met jaarrond beschermd nesten zijn niet aangetroffen en te verwachten in het plangebied. De groenstructuren vormen broedgebied voor algemene broedvogels zoals Merel, Vink, Winterkoning, Tjiftjaf en Heggenmus;
- Overwintering van laag beschermde amfibieënsoorten als Bruine kikker, Gewone pad en Kleine watersalamander is in het plangebied te verwachten;
- Er zijn geen reptielen of beschermde planten, ongewervelden en vissen aangetoond of te verwachten.

Vervolgstappen en mitigerende maatregelen

- Als gevolg van sloop van bebouwing verdwijnen nestlocaties van vijf broedparen van Huismus. Hiervoor is het nemen van mitigerende maatregelen noodzakelijk. Eveneens dienen de aanwezige mussenflats te worden verplaatst;
- Bij sloop van de bebouwing tussen nu en september 2012 zijn ten aanzien van vleermuizen geen verplichte vervolgstappen nodig. Wel wordt aanbevolen de bebouwing buiten de meest kwetsbare periode van vleermuizen (1 mei-15 juli en 15 november-15 maart) te slopen. Bij sloop na september 2012 is het noodzakelijk actualiserend vleermuizenonderzoek uit te voeren;
- Bij de beoogde plannen kunnen exemplaren en verblijfplaatsen van enkele algemene en laag beschermde kleine zoogdieren en amfibieën verloren gaan. Voor de in voorliggende situatie aanwezige of te verwachten tabel 1-soorten geldt in deze situatie automatisch vrijstelling van artikel 75 van de Flora- en faunawet;
- Werkzaamheden die broedbiotopen van aanwezige vogels verstoren of beschadigen dienen te allen tijde te worden voorkomen. Dit is voor de meeste soorten mogelijk door gefaseerd te werken en de uitvoering op te starten in de periode voor half maart en na half juli. Overigens wordt voor het broedseizoen geen standaardperiode gehanteerd, maar is het van belang of een broedgeval wordt verstoord, ongeacht de datum.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en doelstelling

In opdracht van gemeente Hardenberg (contactpersoon dhr. N. Stam) heeft EcoGroen Advies BV een quickscan natuurtoets uitgevoerd ten behoeve van de beoogde herontwikkeling van de Ligweide en de Alfa locatie ter hoogte van de Kruserbrink in Hardenberg.

De Flora- en faunawet en Natuurbeschermingswet verplichten vooraf te toetsen of ruimtelijke ingrepen of activiteiten niet conflicteren met aanwezige beschermde plant- en diersoorten en habitats. In het voorliggende onderzoek worden de consequenties in beeld gebracht van de ruimtelijke ingrepen en vindt toetsing plaats aan de Flora- en faunawet en vigerend gebiedsgerichte natuurbescherming. Een toelichting op de genoemde wet- en regelgeving is gegeven in bijlage I.

1.2 Situatie

Het onderzoeksgebied betreft de Ligweide en de locatie van het voormalige Alfacollege (zie figuur 1). Op de Alfalocatie is (ten behoeve van de sloop van de schoolgebouwen) in 2010 uitgebreid ecologisch onderzoek uitgevoerd, de resultaten hiervan worden betrokken bij voorliggend onderzoek (Van der Sluis & Lindenholtz 2010). Het onderzoeksgebied bestaat uit verharding, braakliggend terrein, groenstructuren en enkele gebouwen. De beoogde plannen bestaan uit de realisatie van woningen. De (nog resterende) bebouwing wordt (met uitzondering van het trafohuisje) op termijn gesloopt.

Figuur 1: Kaart met de ligging van het plangebied (groene vlak) (Bron kaartondergrond: Google Earth).

1.3 Algemene opzet

Om inzicht te krijgen in de aanwezige natuurwaarden en beperkingen met betrekking tot de beoogde ruimtelijke ingreep van het plangebied, zijn twee sporen gevolgd:

- Ten eerste is in kaart gebracht welke gebiedsgerichte natuurbescherming uitwerking heeft in het gebied (hoofdstuk 2);
- Ten tweede is nagegaan welke beschermde planten- en diersoorten in het gebied voorkomen of kunnen voorkomen (hoofdstuk 3).

Voorliggende ecologische beoordeling is gebaseerd op één dagbezoek 7 juli 2011, het ecologisch onderzoek in 2010, bekende verspreidingsgegevens (zie Hoofdstuk 4 Geraadpleegde bronnen), beschikbare gebiedskennis en bekende ecologische principes. Uit de verzamelde informatie volgt een korte beschrijving van de mogelijke effecten van de ruimtelijke ingreep op beschermde soorten en gebieden. Daarnaast is beschreven welke mitigerende (verzachtende of inpassings-) maatregelen nodig zijn om overtreding van de Flora- en faunawet te kunnen voorkomen en of aanvullend onderzoek ten aanzien van beschermde soorten en/of gebieden nodig is.

2 Gebiedsgerichte natuurbescherming

2.1 Inleiding

In het kader van dit onderzoek wordt, naast de aanwezigheid van beschermde soorten, aandacht besteed aan gebieden met een beschermingsstatus. De volgende wet- en regelgeving is daarbij van belang:

- Natuurbeschermingswet, waarin onder andere opgenomen de Natura 2000- gebieden en Beschermde Natuurmonumenten;
- Nota Ruimte, in onder andere omgevingsvisies uitgewerkt voor bescherming van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), ganzen(foerageer)gebied en weidevogelgebied.

De beschermingsregimes hebben tot doel de natuurwaarden in de betreffende gebieden veilig te stellen. In sommige situaties dienen ook ruimtelijke ingrepen buiten de begrenzing van deze gebieden getoetst te worden op mogelijke schadelijke uitstralende effecten. In de onderstaande paragrafen wordt kort ingegaan op de eventuele effecten die de geplande werkzaamheden kunnen hebben op nabijgelegen gebieden met een beschermingsstatus en wordt beoordeeld of vervolgonderzoek nodig is.

2.2 Natuurbeschermingswet

In de Natuurbeschermingswet is de bescherming geregeld van Habitat- en Vogelrichtlijngebieden - tezamen 'Natura 2000-gebieden' genoemd - en Beschermde Natuurmonumenten.

Het onderzoeksgebied ligt niet in, of in de directe omgeving van een gebied dat beschermd is onder de Natuurbeschermingswet. Het dichtstbijzijnde gebied vallend onder de bescherming van de Natuurbeschermingswet is Natura 2000-gebied Vecht- en Beneden-Reggegebied, op een afstand van circa acht kilometer van het onderzoeksgebied. Voor dit Natura 2000-gebied zijn voor dertien habitattypen en zes habitatoorten instandhoudingdoelen opgesteld.

Gezien de tussenliggende afstand en de aard van de ingreep (sloop- en bouwwerkzaamheden) wordt geconcludeerd dat de voorgenomen plannen geen effecten zullen hebben op de instandhoudingdoelen van Natura 2000-gebied Vecht- en Beneden-Reggegebied. Het aanvragen van een vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet is dan ook niet noodzakelijk.

2.3 Nota Ruimte

De Nota Ruimte is één van de structuurschema's waarin de visie van het Rijk over natuur en landelijk gebied is vastgelegd. De nota richt zich op het behoud, herstel en ontwikkeling van wezenlijke natuurlijke kenmerken en waarden. Vanuit deze doelstelling is de Ecologische Hoofdstructuur opgesteld en zijn ondermeer weidevogelbeheer- en ganzengebied aangewezen.

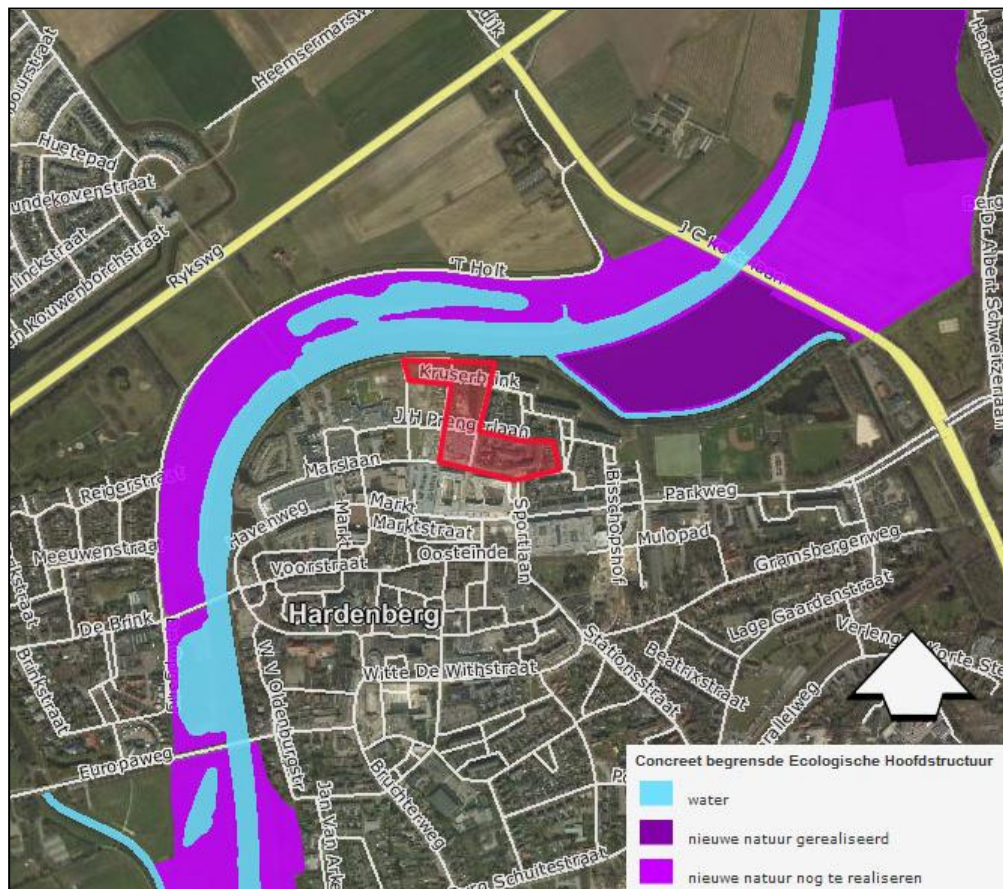
Ecologische Hoofdstructuur

Het ruimtelijk beleid voor de EHS is gericht op 'behoud, herstel en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden' van de EHS, waarbij tevens rekening gehouden wordt met de andere belangen die in het gebied aanwezig zijn (Provincie Overijssel 2009a). De kernkwaliteiten binnen de EHS zijn natuurkwaliteit, landschappelijk kwaliteiten en beleving van rust.

Voor de EHS geldt het zogenaamde 'Nee, tenzij' -regime, wat betekent dat (nieuwe) plannen, projecten of handelingen niet zijn toegestaan wanneer zij de wezenlijk kenmerken of waarden van het gebied significant aantasten.

Volgens de begrenzing van de EHS, zoals weergegeven op de kaart van de Omgevingsvisie van de Provincie Overijssel (2009b) en in de digitale Atlas van Overijssel (Provincie Overijssel 2010), wordt het onderzoeksgebied en de EHS alleen gescheiden door een fietspad. De EHS bestaat hier uit de Vecht en aangrenzende percelen (zie figuur 2).

Figuur 2: Ligging van het plangebied (rode vlak) ten opzichte van de EHS (Provincie Overijssel 2010).

Er vinden geen werkzaamheden plaats in de EHS. Zodoende zijn effecten zoals areaalverlies hier niet aan de orde. Ervan uitgaande dat grondwaterneutraal wordt gebouwd zijn geen negatieve effecten op de EHS te verwachten.

Mogelijk vindt na ingebruikname van de woningen wel een toename van recreatieve uitloop plaats. Aangezien recreanten veelal bestaande paden gebruiken, waar - door bestaand gebruik - reeds sprake is van verstoring, wordt verwacht dat als gevolg van een mogelijke toename van recreatie eveneens geen aantasting plaatsvindt van de wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS. Het nemen van vervolgstappen in het kader van de EHS is hier dan ook niet nodig.

Overige natuurwaarden

Ook buiten de EHS zijn bos- en natuurgebieden aanwezig. Deze gebieden dragen bij aan belangrijke gebiedskenmerken en dienen daarom behouden te blijven (Provincie Overijssel 2009b). Tot deze gebieden behoren onder andere weidevogel- en ganzengebieden.

Volgens de kaarten behorend bij Omgevingsvisie Overijssel ligt het plangebied op een afstand van circa 2,5 kilometer van natuur buiten de EHS (aldaar ganzengebied). Negatieve effecten als gevolg van ingrepen in het onderzoeksgebied op beleidsmatig aangewezen natuurwaarden buiten de EHS zijn hier gezien de aard van de ingreep en de tussenliggende afstand niet aan de orde.

3 Flora en fauna van het onderzoeksgebied

3.1 Wettelijk kader

De Flora- en faunawet verplicht een ieder die ruimtelijke ingrepen of andere activiteiten wil ontplooiën, na te gaan in hoeverre dit negatieve effecten kan hebben op van nature in Nederland in het wild voorkomende planten- en diersoorten - ongeacht of deze beschermd zijn. De zorgplicht van artikel 2 uit de Flora- en faunawet stelt dat optredende negatieve effecten zo veel mogelijk vermeden of geminimaliseerd dienen te worden. Voor schade aan juridisch zwaarder beschermde soorten kan de aanvraag van een ontheffing van de Flora- en faunawet bij het Ministerie van EL&I noodzakelijk zijn.

Aangepaste beoordeling ontheffingen Flora- en faunawet

Tot voor kort was het noodzakelijk voor het verwijderen, verstoren of beschadigen van een vaste verblijfplaats een ontheffing op de Flora- en faunawet aan te vragen. Door uitspraken van de Raad van State in het voorjaar van 2009 is de beoordeling van ontheffingsaanvragen van de Flora- en faunawet voor ruimtelijke ingrepen aangepast. Sinds augustus van dat jaar wordt daardoor gewerkt volgens een nieuw stroomschema (zie bijlage I) en is het in veel gevallen niet meer noodzakelijk om een ontheffing van de Flora- en faunawet aan te vragen (Dienst regelingen 2009a).

Voor soorten van tabel 1 geldt bij ruimtelijke ontwikkelingen automatisch vrijstelling van artikel 75 van de Flora- en faunawet. Dit betekent dat het nemen van vervolgstappen, zoals mitigerende maatregelen, niet verplicht is. Wel is het vanuit het oogpunt van de zorgplicht ten aanzien van aanwezige (laagbeschermd) soorten wenselijk schadebeperkende maatregelen te nemen.

Voor tabel 2 soorten zijn drie opties mogelijk:

- 1) Werken volgens de eisen van een goedgekeurde Gedragscode Flora- en faunawet;
- 2) Het aanvragen van een ontheffing;
- 3) Het opstellen van een ecologisch werkprotocol indien aangetoond kan worden dat de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats van de soort behouden blijft.

Overigens is het in de eerste twee gevallen ook noodzakelijk om een op de situatie toegesneden ecologisch werkprotocol op te stellen.

Voor tabel 3 soorten en soorten van bijlage IV van de Habitatrichtlijn zijn twee opties mogelijk:

- 1) Het aanvragen van een ontheffing;
- 2) Het opstellen van een ecologisch werkprotocol indien aangetoond kan worden dat de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats van de soort behouden blijft en dat de soort binnen het leefgebied succesvol kan overwinteren, foerageren en/of voortplanten.

Hierbij geldt voor het aanvragen van ontheffing dat ook een ecologisch werkprotocol opgesteld moet worden waarin de te nemen mitigerende maatregelen beschreven worden.

3.2 Onderzoeksmethode

Veldbezoek

Op 7 juli 2011 is een veldbezoek aan het onderzoeksgebied gebracht. Tijdens dit bezoek is aandacht besteed aan de beschermde soorten binnen de Flora- en faunawet (Ffwet) en vooral aan de juridisch zwaarder beschermde soorten (Ffwet tabel 2 en 3) en aan bedreigde (Rode Lijst) soorten. Voor zover mogelijk zijn de volgende soortgroepen geïnventariseerd: flora, zoogdieren, vogels, amfibieën, reptielen, vissen en ongewervelden.

Bureauonderzoek

Naast veldonderzoek is gebruik gemaakt van de resultaten van het ecologisch onderzoek in 2010 uitgevoerd in een deel van het plangebied (Van der Sluis & Lindenholtz 2010), bestaande verspreidingsgegevens van flora en fauna, afkomstig van verspreidingsatlassen (zie hoofdstuk 4 Geraadpleegde bronnen) en overige databanken (onder andere RAVON en waarneming.nl). Deze gegevens zijn in de onderstaande beschrijving van soortgroepen betrokken.

3.3 Flora

Op de braakliggende terreinen zijn plantensoorten aangetroffen die kenmerken zijn voor voedselrijke omstandigheden. Aangetroffen soorten zijn onder andere Perzikkruid, Harig knopkruid, Canadese fijnstraal, Schijfkamille, Reukeloze kamille en Grote klapproos.

In de groenstructuren zijn onder andere de soorten Hazelaar, Acacia, Amerikaanse eik, Gewone hulst, Wilde lijsterbes, Amerikaanse vogelkers, Vlierbes en Klimop aangetroffen. Deze soorten zijn kenmerkend voor droog, voedselrijk en enigszins zure omstandigheden.

Beschermde of bedreigde soorten zijn niet aangetroffen. Gezien de terreingesteldheid en soortensamenstelling worden deze ook niet verwacht. Het nemen van vervolgstappen is hier voor flora niet nodig.

3.4 Vleermuizen

Alle vleermuizen zijn opgenomen in Bijlage IV van de Habitatrictlijn en tabel 3 van de Flora- en faunawet en daardoor strikt beschermd.

Potentiële verblijfplaatsen

Verblijfplaatsen bevinden zich in donkere en voor vleermuizen bereikbare ruimten in bijvoorbeeld bomen, huizen en kelders. In alle bebouwing (met uitzondering van het vervallen gebouwtje op de hoek van de Jan Hendrik Prengerlaan en de Barbierstraat) binnen het onderzoeksgebied zijn geschikte ruimten aanwezig die kunnen dienen als (ingang naar een) potentiële vaste verblijfplaats van vleermuizen. In de bomen zijn geen ruimten aangetroffen die geschikt zijn als vaste verblijfplaats voor vleermuizen.

In 2010 is de bebouwing (met uitzondering van het vervallen gebouwtje) middels nachtelijk vleermuizenonderzoek (vier bezoeken, conform het vleermuizenprotocol) onderzocht op de aanwezigheid van verblijfplaatsen van vleermuizen (Van der Sluis & Lindenholtz 2010). Hierbij zijn in de bebouwing geen verblijfplaatsen van vleermuizen aangetroffen.

Kader 1 Sloop bebouwing en houdbaarheid vleermuisgegevens

Hoewel in de bebouwing in 2010 geen verblijfplaatsen van vleermuizen zijn aangetroffen, wordt wel aanbevolen bij sloopwerkzaamheden rekening te houden met deze soortgroep. Vleermuizen wisselen regelmatig van verblijfplaats, waardoor de mogelijkheid bestaat dat de situatie de komende jaren anders is en er dan wel verblijfplaatsen van vleermuizen aanwezig zijn. Daarnaast wordt -gezien het mobiele karakter van vleermuizen- doorgaans een periode van één tot twee jaar aangehouden voor de 'houdbaarheid' van vleermuizenonderzoek. De gegevens van het reeds uitgevoerde vleermuizenonderzoek zijn zodoende 'houdbaar' tot september 2012.

Gezien de mogelijke (her)vestiging van vleermuizen in de toekomst wordt de volgende strategie aangeraden:

- 1) *Bij sloop voor september 2012* wordt aangeraden niet te slopen in de meest kwetsbare perioden van vleermuizen. Deze perioden zijn globaal aan te geven als de voortplantingsperiode (1 mei-15 juli) en de overwinteringsperiode (15 november-15 maart);
- 2) *Bij sloop na september 2012* is een actualiserend vleermuizenonderzoek noodzakelijk in het seizoen voorafgaand aan de sloop.

Vliegroutes

Van veel vleermuissoorten is bekend dat zij gedurende lange tijd gebruik kunnen maken van dezelfde structuren voor de oriëntatie en daarlangs van hun verblijfplaats naar de foerageergebieden trekken. Vanwege dit traditiegetrouwe gedrag van vleermuizen vormen bepaalde lijnvormige structuren (bijvoorbeeld lanen, rijen woningen en singels) een belangrijk onderdeel van een vliegroute. Wanneer alternatieve structuren ontbreken zijn dergelijke

structuren 'onmisbaar' en kunnen zodoende beschermd zijn.

De voorgenomen plannen geven geen aanleiding schade te veronderstellen aan vliegroutes van vleermuizen. In het plangebied zijn geen onmisbare opgaande lijnvormige structuren aanwezig. Daarnaast zijn in de omgeving van het plangebied alternatieve oriënterende elementen aanwezig in de vorm van bestaande bebouwing en opgaande beplanting.

Foeragegebied

Vleermuizen foerageren op locaties waar insecten aanwezig zijn, bijvoorbeeld langs randen van bossen en bomenrijen of boven water. Foeragegebied van vleermuizen geniet binnen de Flora- en faunawetgeving geen juridische bescherming, tenzij het onmisbaar is voor het voortbestaan van een populatie.

Door de aanwezigheid van opgaande beplanting in het plangebied, wordt deze naar verwachting door vleermuizen gebruikt als foeragegebied. Tijdens het vleermuizenonderzoek in 2010 zijn foeragerende Gewone dwergvleermuis, Laativlieger en Rosse vleermuis waargenomen. Het plangebied betreft echter geen onmisbaar foeragegebied. Daarnaast blijft het plangebied na herinrichting (beperkt) geschikt als foeragegebied voor vleermuizen.

3.5 Grondgebonden zoogdieren

In het plangebied en de directe omgeving is een aantal vaste verblijfplaatsen van laag beschermde (Ffwet tabel 1), kleine grondgebonden zoogdiersoorten te verwachten, namelijk Veldmuis, Rosse woelmuis, Bosmuis en Egel. Sporen die duiden op de aanwezigheid van (vaste verblijfplaatsen van) zwaarder beschermde grondgebonden zoogdieren (bijvoorbeeld Steenmarter¹) zijn niet aangetroffen in het plangebied. Aanwezigheid van verblijfplaatsen van zwaarder beschermde grondgebonden zoogdieren wordt ook niet verwacht.

Bij de sloop- en bouwwerkzaamheden kunnen exemplaren en verblijfplaatsen van enkele laag beschermde zoogdieren verloren gaan. Voor laag beschermde kleine zoogdieren geldt automatisch vrijstelling van de verbodsartikelen uit de Flora- en faunawet, waardoor het nemen van vervolgstappen voor deze zoogdieren niet aan de orde is.

Schade aan de algemene en laag beschermde zoogdieren kan - indien de planning van de werkzaamheden dit toelaat - geminimaliseerd worden door werkzaamheden zoveel mogelijk uit te voeren buiten de voortplantingsperiode (maart tot augustus). De minst schadelijke periode is september tot december (mits vorstvrij).

3.6 Broedvogels

Aangezien dit onderzoek een quickscan betreft, is geen volledige broedvogelinventarisatie uitgevoerd. In 2010 is in een deel van het plangebied wel soortgericht onderzoek uitgevoerd naar Gierzwaluw en Huismus. Daarnaast is op basis van het uitgevoerde veldbezoek in combinatie met de terreingesteldheid, bekende verspreidingsgegevens en expert judgement een goede uitspraak te doen over de te verwachten broedvogelsoorten.

Broedvogels met jaarrond beschermde nestplaatsen

Van veel broedvogels zijn nesten alleen gedurende het broedseizoen beschermd. Nestlocaties kunnen dan buiten het broedseizoen zonder overtreding van de Flora- en faunawet verstoord of verwijderd worden. Voor een aantal broedvogelsoorten geldt echter dat de nestlocaties inclusief de functionele omgeving jaarrond beschermd zijn. Dit betreffen de broedvogels Boomvalk, Buizerd, Gierzwaluw, Grote gele kwikstaart, Havik, Huismus, Kerkuil, Oehoe, Ooievaar, Ransuil, Roek, Slechtvalk, Sperwer, Steenuil, Wespandief en Zwarte wouw. Voor sommige andere soorten geldt dat de nesten jaarrond beschermd zijn als zwaarwegende feiten of ecologische omstandigheden dat rechtvaardigen.

¹ Tijdens de nachtelijke bezoeken in 2010 zijn eveneens geen waarnemingen van Steenmarter gedaan (Van der Sluis & Lindenholz 2010).

Gierzwaluw

Tijdens soortgericht onderzoek in 2010 zijn op in totaal zeven verschillende locaties invliegende Gierzwaluwen aangetroffen in het voormalige schoolgebouw (zie bijlage II). De betreffende bebouwing is reeds gesloopt. Voor Gierzwaluw zijn voorafgaand aan het broedseizoen in 2011 vervangende verblijfplaatsen gecreëerd in de directe omgeving van het plangebied (Lindenholz en Van der sluis 2010).

Huismus

Van Huismus zijn tijdens soortgericht onderzoek in 2010 tien broedparen aangetroffen (zie bijlage II). Vijf van deze paren broedden in reeds gesloopte bebouwing. De overige vijf broeden in de nog aanwezige (te slopen) bebouwing. Voor de reeds verwijderde broedlocaties zijn vervangende verblijven gerealiseerd in de vorm van mussenflats, onder andere aan de nog te slopen bebouwing (Lindenholz en Van der sluis 2010). Tijdens het veldbezoek in 2011 bleek dat enkele van deze mussenflats reeds in gebruik zijn door Huismus².

Als gevolg van de voorgenomen werkzaamheden zullen wederom broedlocaties van vijf Huismuisparen verdwijnen. Voor het verwijderen van deze nestlocaties is het noodzakelijk aanvullende mitigerende maatregelen te nemen. Hiervoor dient een ecologisch werkprotocol worden opgesteld³. De belangrijkste mitigerende maatregelen zijn het slopen van gebouwen buiten het broedseizoen van Huismus (in de periode 1 maart tot en met 31 augustus) en het realiseren van vervangende nestgelegenheid (zie bijlage III). Daarnaast dienen de mussenflats, bevestigd aan de te slopen bebouwing, te worden verplaatst naar een geschikte locatie in de directe omgeving.

Overige jaarrond beschermde broedvogelnesten

In en binnen de invloedssfeer van de plannen zijn geen aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van nestlocaties van andere van genoemde broedvogels met jaarrond beschermde nesten. Deze worden ook niet verwacht.

Algemene broedvogels

De groenstructuren in het plangebied vormen geschikt broedbiotoop voor algemene soorten van bos en struweel zoals Merel, Vink, Tjiftjaf, Heggenmus, Zanglijster en Winterkoning.

Alle broedvogels zijn gedurende hun broedseizoen beschermd en mogen in deze periode niet verstoord of geschaad worden. Als broedseizoen wordt gehanteerd: periode van nestbouw, periode van broed op de eieren en de periode dat de jongen op het nest gevoerd worden. Voor verstoring tijdens het broedseizoen van een vogel wordt geen ontheffing verleend.

Werkzaamheden die potentiële broedbiotopen van vogels verstoren of beschadigen dienen buiten het broedseizoen van de aanwezige vogels te worden gestart. Voor de meeste van de aanwezige soorten kan de periode tussen half maart en half juli worden aangehouden als broedseizoen. De broedperiode verschilt per soort en soms ook per jaar en in het kader van de Flora- en faunawet wordt voor het broedseizoen geen standaardperiode gehanteerd. Van belang is of een broedgeval wordt verstoord, ongeacht de datum. Indien op een locatie geen broedende/nestelende vogels aanwezig zijn, mag het aanwezige potentiële broedbiotoop ook tijdens het broedseizoen verwijderd worden.

3.7 Overige soorten

Aangezien permanent oppervlaktewater ontbreekt op de locatie is de aanwezigheid van vissen en voortplanting van amfibieën uitgesloten. Wel kunnen kleine aantallen algemene amfibieën overwinterend worden aangetroffen onder strooisellaag en ruigte. Het gaat hier om algemene en laag beschermde (Ffwet tabel 1) soorten zoals Bruine kikker, Kleine watersalamander en Gewone pad. Overwintering van zwaarder beschermde amfibieën kan worden uitgesloten, omdat zich in de nabijheid van de planlocatie geen geschikte voortplantingswateren bevinden.

Bij de realisatie van de plannen kunnen exemplaren en verblijfplaatsen van laag beschermde

² Aangezien het veldbezoek in 2011 heeft plaatsgevonden buiten de geëigende periode voor Huismusonderzoek (10 maart- 20 juni), was het niet mogelijk het totale aantal broedparen in de mussenflats vast te stellen.

³ In deze situatie kan hiervoor het ecologisch werkprotocol uit 2010 worden geactualiseerd.

amfibieën verloren gaan. Voor deze soorten geldt echter automatisch vrijstelling van artikel 75 van de Flora- en faunawet, waardoor het nemen van vervolgstappen voor deze soorten niet aan de orde is.

Wel is het wenselijk om rekening te houden met deze kwetsbare soortgroep. Effecten op amfibieën kunnen - mits de planning van de werkzaamheden dit toelaat - geminimaliseerd worden door de werkzaamheden uit te voeren buiten de overwinteringperioden van amfibieën die globaal loopt van november t/m maart.

Gezien de terreingesteldheid van de onderzoekslocatie en bekende verspreidingsgegevens, kan verder worden geconcludeerd dat er geen beschermde reptielen, dagvlinders, libellen en overige ongewervelden aanwezig en te verwachten zijn.

4 Geraadpleegde bronnen

Literatuur

- Broekhuizen S., B. Hoekstra, V. van Laar, C. Smeenk & J.B.M. Thissen (1992). Atlas van de Nederlandse zoogdieren. Stichting Uitgeverij KNNV.
- Creemers R.C.M. & J.J.C.W. van Delft (RAVON)(redactie) (2009). De amfibieën en reptielen van Nederland. - Nederlandse Fauna 9. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, European Invertebrate Survey - Nederland, Leiden.
- Dienst Regelingen (2009a). Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijke ingrepen Flora- en faunawet. Vastgesteld 26 augustus 2009.
- Dienst Regelingen (2009b). Aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten ontheffing Flora- en faunawet ruimtelijke ingreep. Vastgesteld 26 augustus 2009.
- Lange E., P. Twisk, A. van Winden en A. Diepenbeek (1994). Zoogdieren van West-Europa. Uitgegeven door de KNNV.
- Lindenholz J.G. & M. van der Sluis (2010). Ecologisch werkprotocol Marslaan 40, Hardenberg. Rapport 10-134A. EcoGroen Advies, Zwolle.
- Limpens H., K. Mostert & W. Bongers (red.) (1997). Atlas van de Nederlandse vleermuizen, Stichting Uitgeverij van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht.
- Ministerie van LNV (2004). Besluit van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit TRCJZ/2004/5727, houdende vaststelling van rode lijsten flora en fauna.
- Ministerie van LNV (2009). Besluit van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 28 augustus 2009, 25344, houdende vaststelling van geactualiseerde Rode lijsten flora en fauna.
- Provincie Overijssel (2009a). Omgevingsvisie Overijssel; Visie en uitvoeringsprogramma voor de ontwikkeling van de fysieke leefomgeving van de provincie Overijssel. Mei 2009, Provincie Overijssel.
- Sluis van der M. & J.G. Lindenholz (2010). Vleermuizen en broedvogelonderzoek, Marslaan 40, Hardenberg. Rapport 10-134. EcoGroen Advies, Zwolle.

Internet

- Natura 2000-gebieden; (www.synbiosys.alterra.nl/natura2000).
- Provincie Overijssel (2009b); Kaartmachine behorend bij 'Omgevingsvisie Overijssel'.
<http://gisopenbaar.overijssel.nl/website/omgevingsvisie/omgevingsvisie.html>
- Provincie Overijssel (2010); Atlas van Overijssel.
<http://gisopenbaar.overijssel.nl/website/atlasoverijssel/atlasoverijssel.html>
- RAVON Reptielen Amfibieën Vissen Onderzoek Nederland (www.ravon.nl).
- Waarneming.nl (website met soortenwaarnemingen in Nederland).

BIJLAGEN

BIJLAGE I: WETTELIJK KADER

Flora- en faunawet

Inleiding

Sinds 1 april 2002 is de Flora- en faunawet van kracht. Onder de Flora- en faunawet zijn ongeveer 500 soorten in Nederland aangewezen als beschermde dier- of plantensoort. De doelstelling van de wet is de bescherming en het behoud van de gunstige staat van instandhouding van in het wild levende plant- en diersoorten. Het uitgangspunt van de wet is 'nee, tenzij'. Dit betekent dat activiteiten met een schadelijk effect op beschermde soorten in principe verboden zijn.

De Flora- en faunawet kent een groot aantal verbodsbepalingen die samenhangen met ruimtelijke ingrepen, plannen en projecten. Zo is het verboden beschermde inheemse planten te plukken of te beschadigen en geldt voor beschermde dieren een verbod op het doden, verwonden en opzettelijk verontrusten. Ook is het verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van beschermde inheemse dieren te beschadigen of te verstoren of eieren te rapen of te vernielen. De verbodsbepalingen betreffende planten op hun groeiplaats zijn opgenomen in artikel 8. De verbodsbepalingen betreffende dieren in hun natuurlijke leefomgeving zijn vermeld in artikel 9 tot en met 12.

Van het verbod op schadelijke handelingen ('nee') kan onder voorwaarden ('tenzij') worden afgeweken, met een ontheffing of vrijstelling. Het verlenen hiervan is de bevoegdheid van de minister van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie (EL&I), of, in geval van beheer en schadebestrijding, van gedeputeerde staten van de provincies.

Beschermde dier- en plantensoorten

Beschermde inheemse planten- en diersoorten zijn bij algemene maatregel van bestuur aangewezen. Het zijn soorten die van nature in Nederland voorkomen en die in hun voortbestaan worden bedreigd of het gevaar lopen in hun voortbestaan te worden bedreigd. Ook zijn soorten aangewezen die niet noodzakelijkerwijs in hun voortbestaan worden bedreigd, maar wel bescherming genieten ter voorkoming van overmatige benutting.

De volgende diersoorten zijn beschermd volgens de Flora- en faunawet:

- 1) Alle van nature in Nederland voorkomende soorten *zoogdieren*, met uitzondering van gedomesticeerde dieren en met uitzondering van de zwarte rat, de bruine rat en de huismuis;
- 2) Alle van nature op het Europese grondgebied van de Lidstaten van de Europese Unie voorkomende soorten *vogels* met uitzondering van gedomesticeerde vogels;
- 3) Alle van nature in Nederland voorkomende soorten *amfibieën en reptielen*;
- 4) Alle van nature in Nederland voorkomende soorten *vissen*, met uitzondering van de soorten waarop de Visserijwet 1963 van toepassing is;
- 5) Een aantal ongewervelden (onder andere *insecten, libellen en kevers*) die in hun voortbestaan bedreigd zijn of het gevaar lopen in hun voortbestaan te worden bedreigd.

Er zijn drie beschermingsregimes van kracht, mede afhankelijk van de zeldzaamheid van de soort en de status in Europese richtlijnen. Van licht naar zwaar beschermd zijn de soorten opgenomen op Tabel 1, 2 of 3. Voor vogels gelden specifieke eisen, met name tijdens het broedseizoen. Bij ruimtelijke ingrepen geldt automatisch vrijstelling voor soorten van Tabel 1 waardoor de meeste aandacht gevraagd is voor soorten van Tabel 2/3 en voor vogels.

Wijze van toetsing

Door uitspraken van de Raad van State in het voorjaar van 2009 is de beoordeling aangepast bij ontheffingsaanvragen voor ruimtelijke ingrepen. Sinds 26 augustus van dat jaar werken we daardoor volgens een nieuw stroomschema (zie volgende pagina). Gaat u een ruimtelijke ingreep uitvoeren en zijn beschermde soorten aanwezig, dan zijn er vaak twee opties:

- 1) Voorkom overtreding van de Flora- en faunawet. Het gaat dan om het behoud van de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats van de soort. Het betreft de functies van het leefgebied die ervoor zorgen dat de soort succesvol kan rusten of voortplanten, bijvoorbeeld nesten, migratieroutes en foerageergebied. Als u deze veilig stelt door vooraf mitigerende maatregelen te treffen, heeft u mogelijk geen ontheffing meer nodig. Om zeker te zijn dat uw maatregelen voldoende zijn, kunt u ze vóóraf laten beoordelen door Dienst Regelingen. Als deze voldoende zijn krijgt u een beschikking met daarin de goedkeuring van uw maatregelen. De goedkeuring krijgt u in de vorm van een afwijzing van uw ontheffingsaanvraag. U heeft namelijk geen ontheffing nodig doordat u met uw maatregelen overtreding van de Flora- en faunawet voorkomt.

2) Kan de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats van de soort niet worden gegarandeerd door mitigerende maatregelen? Dan dient u een reguliere ontheffingsaanvraag in waarbij de onderstaande vragen gesteld worden:

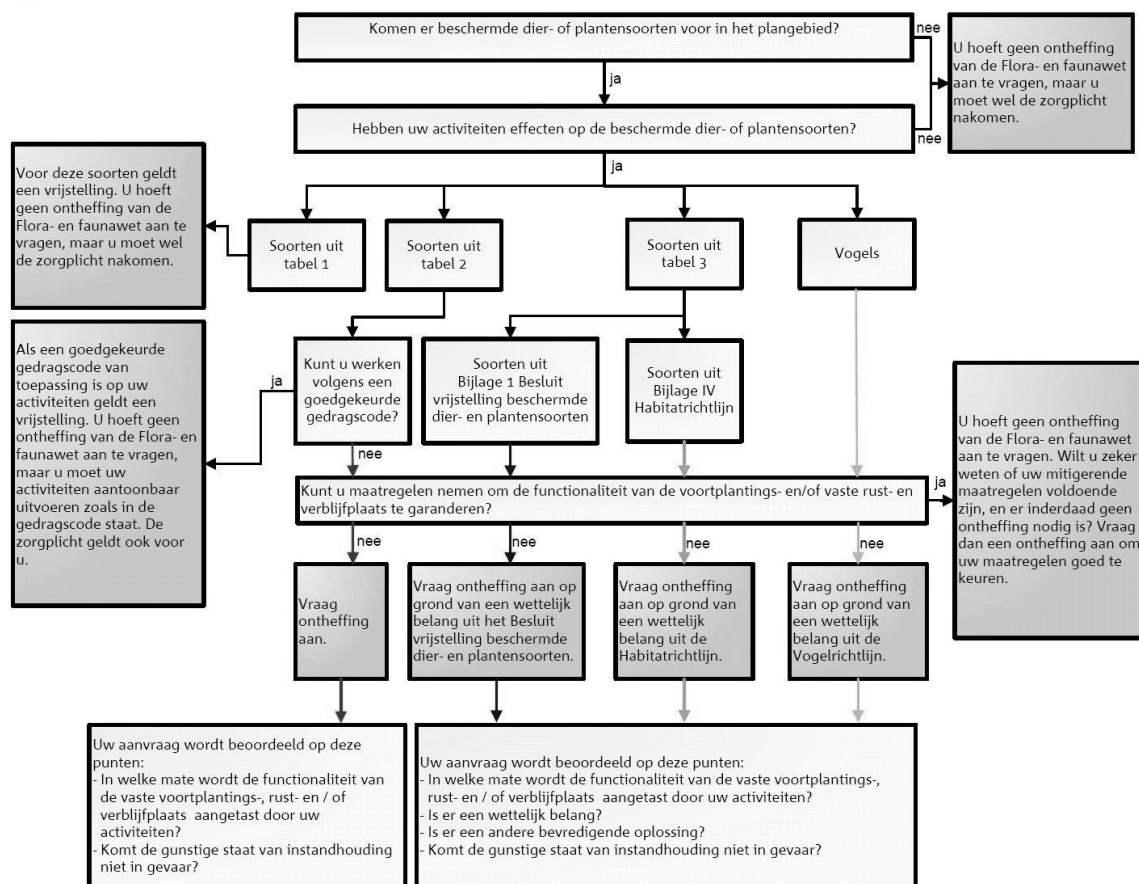
- In welke mate wordt de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats aangetast?
- Is er een bij wet genoemd belang? (behalve bij Tabel 2-soorten)
- Is er een andere bevredigende oplossing? (behalve bij Tabel 2-soorten)
- Komt de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar?

Beoordeling Dienst Regelingen

Dienst Regelingen beoordeelt of het bij wet genoemd belang zwaarder weegt dan het overtreden van de verbodsbepaling(en). Voor Tabel 2-soorten gelden minder zware eisen en kan een door het ministerie goedgekeurde gedragscode ook uitkomst bieden. De gedragscode moet wel van toepassing zijn op uw activiteit en u moet kunnen aantonen dat u precies zo werkt als in de gedragscode staat. Voor Bijlage 1-soorten uit Tabel 3 krijgt u alleen ontheffing wanneer sprake is van een bij wet genoemd belang. Bij een ruimtelijke ingreep betreft het meestal één van de onderstaande vier belangen:

- Bescherming van flora en fauna (b)
- Volksgezondheid of openbare veiligheid (d)
- Dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu wezenlijke gunstige effecten (e)
- Uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling (j)

Voor vogels en soorten van bijlage IV van de Habitatrichtlijn geldt dat u alleen ontheffing kunt krijgen op grond van een bij wet genoemd belang uit respectievelijk de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn. In de praktijk zijn de mogelijkheden voor het verkrijgen van een ontheffing voor die soorten dan ook zeer beperkt, met name voor vogels⁴.

Toetsingsschema Flora- en faunawet (Bron: Dienst Regelingen 2009. Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijk ingrepen Flora- en faunawet).

⁴ In de Vogelrichtlijn worden alleen de belangen b en d én de veiligheid van het luchtverkeer (belang c) genoemd;

Rode lijsten

Los van de Flora- en faunawet heeft de toenmalige Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit ter uitvoering van de bepalingen in artikelen 1 en 3 van het Verdrag van Bern een aantal Rode Lijsten voor bedreigde en kwetsbare soorten dieren en planten gepubliceerd⁵. Voor soorten van de Rode Lijsten heeft de overheid zich verplicht onderzoek en werkzaamheden te bevorderen die nodig zijn voor bescherming en beheer. Het voorkomen van een soort op de Rode Lijst heeft geen wettelijke beschermingsstatus tot gevolg. Opname op de Rode Lijst zegt alleen iets over de zeldzaamheid en populatieontwikkelingen van de betreffende soorten.

Natuurbeschermingswet 1998

Op 1 oktober 2005 is de gewijzigde Natuurbeschermingswet 1998 in werking getreden. De Natuurbeschermingswet heeft betrekking op Natura 2000 gebieden in Nederland en verankert een deel van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn in de nationale wetgeving. Natura 2000 bestaat uit een netwerk van Europese natuurgebieden. Het vormt de basis van het Europese natuurbeleid. Natura 2000 is gericht op de instandhouding en ontwikkeling van soorten en ecosystemen die voor Europa belangrijk zijn.

Nederland regelt aan de hand van een vergunningenstelsel de zorgvuldige afweging rond projecten die gevolgen kunnen hebben voor Natura 2000-gebieden. Deze vergunningen worden verleend door de provincies of door de Minister van EL&I. Daarnaast stelt Nederland voor al haar Natura 2000-gebieden beheerplannen op waarin de te beschermen waarden, de zogeheten instandhoudingdoelen, nader worden uitgewerkt in ruimte, tijd en omvang.

In voorgaand wettelijk kader zijn alleen de meest relevante onderdelen van de wetgeving vereenvoudigd weergegeven. Aan deze tekst kunnen derhalve geen rechten worden ontleend. Voor meer achtergronden en de oorspronkelijke wetsteksten kunt u terecht op www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/natuur en op www.drloket.nl.

---

⁵ Besluit van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van TRCJZ/2004/5727, houdende vaststelling van rode lijsten flora en fauna en Besluit van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 28 augustus 2009, 25344, houdende vaststelling van geactualiseerde Rode lijsten flora en fauna.

BIJLAGE II: INVENTARISATIEKAART BROEDVOGELONDERZOEK 2010

Vleermuizen en broedvogelonderzoek Marslaan 40, Hardenberg

Broedvogels

LEGENDA

- Nestlocatie Gierzwaluw
- Nestlocatie Huismus
- Nestlocatie Huiszwaluw

De getallen geven weer hoeveel paar(tjes) het betreft.

- Reeds gesloopt
- Begrenzing plangebied
- Ondergrond

BIJLAGE III: HUISVESTING HUISMUS

De Huismus is de afgelopen decennia sterk in aantal achteruit gegaan; sinds 5 november 2004 is de soort op de Rode Lijst van bedreigde vogelsoorten opgenomen. Vergeleken met 1960 is de populatie gehalveerd. Eén van de belangrijkste oorzaken van de achteruitgang is het verdwijnen van nestgelegenheid en openbaar groen. Hieronder zijn de drie belangrijkste mogelijkheden beschreven om vervangende nestgelegenheid voor Huismus te creëren. Tevens is een beschrijving gegeven voor het stimuleren van de voedselvoorziening van Huismus.

Huismussenpannen

Het bedrijf Waveka verkoopt speciale Huismussendakpannen en grote dakpanfabrikanten als Lafarge en Koramic kunnen door hen gemaakte dakpantypen op verzoek uitvoeren in een nestpan-variant voor Huismussen (ronde opening), hoewel dit niet voor alle typen kan.

Figuur 1: Mussendakpan (waveka.nl)

Vogelvide

De Vogelvide biedt Huismussen een veilige nestelplek onder dakpannen. Het product kan worden aangebracht bij de onderste rij pannen op het dak, ter hoogte van de dakvoet. Simpel gezegd is het een prefab nestkast die over de gehele breedte van het dak kan worden aangebracht. De Vogelvide® voldoet aan de eisen zoals gesteld in het Bouwbesluit. De Vogelvide kent een aantal geïntegreerde functies zoals:

- past onder vrijwel alle soorten pannen en alle soorten pannendaken;
- waarborgt een goede ventilatie van het dak;
- voorkomt dat vogels verder onder de pannen kruipen, zodat vervuiling wordt tegengegaan;
- duurzaam en eenvoudig, zowel in de professionele bouwwereld als door particulieren toe te passen.

Figuur 2: Vogelvide (vogelbescherming.nl)

De Vogelvide is de afgelopen jaren met goed resultaat getest in Noordwijk, Amsterdam, Alkmaar en Hardenberg. Voor meer informatie wordt verwezen naar de website van de Vogelbescherming (www.vogelbescherming.nl) en Monier (www.monier.nl).

Mussenkasten en mussenflats

Deze houten of betonplex nestkasten zijn kant en klaar te koop, maar zijn ook eenvoudig zelf te (laten) maken. Ze zijn erg geschikt om onder oversteken en dakgoten te plaatsen. Ondanks het gebruik van duurzame materialen hebben deze kasten een beperkte levensduur en daarom verdient de vogelvide de voorkeur. Wel zijn deze kasten geschikt als tijdelijke maatregel, bijvoorbeeld als de vervangende nieuwbouw op zich laat wachten. In zo'n geval kunnen bestaande panden in de buurt met zulke kasten worden uitgerust. Nestkasten worden onder andere geleverd door Vivara.

Adressen voor nadere informatie:

www.waveka.nl

www.vivara.nl

<http://www.haagsevogels.nl/cms/index.php?page=mussenflat-bouwen>

Figuur 3: Mussenkast (vivara.nl)

Stimuleren voedselvoorziening Huismus

Om ervoor te zorgen dat de omgeving een zo goed mogelijke voedselopbrengst voor Huismussen oplevert wordt geadviseerd om een zo soortenrijk mogelijke vegetatie te ontwikkelen. Elke plantensoort heeft een beperkte bloeitijd en trekt dan allerlei insecten aan. Als er gedurende langere tijd (Huisumus kan jongen hebben tussen begin april en half september) verschillende planten in bloei zijn zullen ook langere tijd allerlei insecten beschikbaar zijn. Daarnaast zijn struiken, heggen en klimop van belang om jaarrond beschutting te bieden.